

V R T E C.

Izhaja
1. dné
vsacega
meseca
na celej
póli in
stoji za
vse leto
2 gl.
60 kr.,
za pol
leta 1 gl.
30 kr.
av. vr.

Naroč-
nina se
naprej
plačuje
in po-
šilja u-
redništ-
vu v
Lingar-
jevih
ulicah
hiš. št. 1
v Ljub-
ljani.

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Štev. 9.

V Ljubljani 1. septembra 1878.

Leto VIII.

Umirajoči otrok.

Z

Bogom mama, z Bogom ata,
Grem od vas v nebesa zlata,
Tam bom zvezdice prešteval,
K Božeku se rad usedal, —
Nehal tam ne bom prositi,
Da tud' vas bom videl priti.

— o —

Danes meni, jutri tebi.

(Napisal Lj. T.)

Jurmanov Matevžek je imel to grdo navado, da je stare ljudi rad oponašal in se norca delal iz njih. V tej svojej grdej lastnosti je tako napredoval, da so mu se včasih tudi odrasli paglovci smejali.

Jurmanov Matevžek je znal pokazati, kako stara Rudečkovca tobak nosljá, kako cerkóvníkov ded kašljajo, kako branjevka Lenka hodi, kako se stari Mekovec na palico opira, kako stari graščak gosp. župniku iz tobačnice duhana ponuja in še mnogo tacihi neumnosti.

Z Matevžkovo starostjo je tudi ta njegova grda lastnost napredovala, in ko je v mladeniško dóbo prestopil, oponašal je tudi rad bolnike; a ljudi oponašati ni družega, nego norca se delati iz njih. In kateremu dobremu

otroku bi na um palo, da bi se iz bolnikov, ali sploh iz starih, oneimógljih ljudi norčeval? Starim ljudem, bolnikom in drugim takim ubožcem treba je njih breme olajševati, v njihovej revščini in nadlogah jih tolažiti, treba jim je pomagati, a kdor njihove slabe lastnosti oponaša, ki so često le posledek njihove starosti, ta greši zoper zapoved božjo, a grešnik se ne dopada ne Bogu ne ljudem.

A da bodete Matevžka bolje poznali, hočem vam še nekaj o njem povedati, predno vam povem to, kar mi je v mislih. Matevžek je bil lončarjev sin. Oče so mu bili prave slovenske korenine, ondú nekje od Železnikov domá. Mati so bili prav pobožna žena, ki so se iz Dolenjskega v Jurmanovo hišo priženili. Matevžek je imel tedaj dobre stariše, ki niso bili bogati, a tudi siromašni ne. Oče Jurman so z lonci dobro trgovali. Začeli so sami, a pozneje so imeli tudi pomočnike ali sodelavce in svojo lastno lončarnico. V Jurmanovih loncih so tudi sosedje Hrvati in Magjari svoje žgance mešali. Matevžek tedaj v domačej hiši ni imel nikoli priložnosti, da bi bil kaj napačnega videl. V prvih letih svoje mladosti se tudi v domačej šoli ni ravno slabo učil. Njegovej slabej navadi, da je ljudi rad oponašal, rekli so ljudje porednost in so vse njegove slabe lastnosti samo njegovej mladosti pripisovali. Ko je Matevžek domačo šolo izvršil, dali so ga oče po nasvetu gospoda fajmoštra v Ljubljano. Rekli so: Če se bo dobro učil, naj se dalje šola; saj kmet in delavec tako nič dobrega nimata.

V Ljubljani Matevžek še celega šolskega leta ni izvršil. Njegove grdo navado ljudi oponašati, o katerej sem vam že povedal, zapazili so najprej njegovi součenci, izmed katerih si je v kratkem času Matevžek celo druhal na svojo stran pridobil. Med temi je bil Matevžek pravi mojster, in vidèč, da se njegova „umetelnost“ njegovim továrišem dopada, uril se je v tej umetelnosti še bolj in bolj. Nasledek vsega tega si, ljubi moji otroci, lahko mislite. Šolski nauk je zanemarjal, pa tudi druge otroke je od učenja odvrčeval.

Pozneje so tudi učitelji to izvedeli, in ko so nekateri stari meščani začeli hoditi v šolo, da se zavoljo Matevžkove porednosti pritožijo dotičnemu učitelju, zameril se je Matevžek vsem učiteljem, in učencem je bilo kmalu prepovedano z Matevžkom po ulicah hoditi. Necega dne so gospod učitelj v šoli očitno Matevžku rekli, da, ako slišijo samo jedno pritožbo še o njem, moral bo ljubljanske šole zapustiti.

Pri vsem tem je bil Matevžek še vedno stari Matevžek. Dobri učenci so se ga izogibali, a hudobni so še vedno ž njim po ulicah hodili in se mimogredočim starčkom, katere je Matevžek na ulicah očitno oponašal, glasno smejali.

Necega petka popóludne stopijo gosp. ravnatelj v šolo. Ko vrata odpró, ugledajo Matevžka pri šolskej mizi, ko je ravno svojega starega učitelja mojstersko oponašal. Vse se je smejalo. A ravnatelj pri tej priči Matevžku rekó, da naj takój pobere svoja šolska kopita in gre, odkoder je prišel. Matevžek pobere svoje knjige, in odhajajoč iz šole še pri vratih nekaj naredí, kar je zopet velik smeh v šoli naredilo. Drugí dan pride Matevžek zopet v šolo, a gospod ravnatelj tudi, ali to s prav resnobnim licem. Pokličejo Matevžka pred-se in mu rekó, da je iz šole izgnan ter da mora še tisti dan domóv oditi, sicer ga bojo mestni policaji do očeta spremili.

Kaj je bilo zdaj Matevžku začeti. Šel je domov in je povedal, kaj se mu je zgodilo. Oče in mati sta se jokala, a Matevžek se je na tihem smejal in je svojim tovarišem rekel, da je že tako šole do grla sit.

Matevžek se je pri očetu lončarije učil ter se je tudi tega rokodelstva izučil. A kaj mislite, da je paglovec kot samostalen človek bil pametnejši? Nič manj nego to. Zdaj si je še le mislil, da sme svoje neumnosti in šale brez strahu uganjati. Zahajal je po krémah in večkrat po cele noči s svojimi bedarijami pijance kratkočasil. A kdor se jedenkrat na krčme navadi, ponočnjak in pijanec postane, izgubljen je, premoženje se mu zmanjšuje in beraška palica ni daleč od njega.

Nekdanji Matevžek je bil zdaj Matevž. Neporednost iz njegove otročje dobe se je izpremenila v pravo razuzdanost. Ljudje, kateri so mu poprej zaradi njegove mladosti prizanašali, so se zdaj Matevža izogibali in ga sovražili. In ko je Matevž neko nedeljo popoldne očitno v vasi oponašal starega gosp. fajmoštra, kako na prižnici pridiguje in sv. mašo bere ter je bil zavoljo te svoje predrznosti pri bližnji sodnji zaprt, ni bilo več od tega dne Matevžu dopuščeno v nobeno pošteno družbo.

Bil je zdaj Matevž sam nase jezen. Kar je poprej iz navade delal, delal je zdaj iz jeze in hudobije. Nobeden človek v vasi ni imel pred njim miru. Pri vsakem je našel kako napako, katero mu je očital. In ko so ga necega dne domači fantje zavoljo njegovega brezsravnega početja pretepli, ni bilo drugega dne o Matevžu nikjer več duha ne sluha.

Ljudje so prav malo ali celo nič po Matevžu povpraševali. In kako tudi bi, vsaj se je bil vsacemu zameril. Tudi oče in mati niso dosti porajtali za njega. Rekli so: Naj se le gre po svetu pameti učiti, znabiti jo že kje najde. Delati zna, in ako ne bode rok križema držal, kruha ne bode stradal; ako pa bode stradal, sam si je kriv in ni nobenega pomilovanja vreden.

Tako je v kratkem času na Matevža vse pozabilo. In če se je tudi še kdo nanj spomnil, mislil si je, da si kot lončar v katem mestu kruh služi in svoje bedarije v mladosti obžaluje.

A v resnici je bilo žalibog vse drugače. Za nekoliko časa se je že zvedelo, kako stoji z Matevžem. Od vseh strani so prihajali na njegovega očeta pisma, da je Matevž v velike dolgove zagazil. Ker je bil Matevž jedini sin svojega očeta, imel je tudi pravico do njihovega premoženja in oče so morali dolgove poplačevati, da rešijo svojo čast in čast svojega sina. Zadnje denarje so mu oče poslali z naslednjimi besedami: „To so zadnji krajecarji mojih žuljev. Ako imaš samo količkaj usmiljenja s svojim očetom, prizanesi mi in ne delaj mi sramote. Premoženje si zapravljal in jaz in tvoja mati nimamo ničesar več.“

Matevž je izginil iz svoje domovine na škodo svojega lastnega premoženja.

Pozneje nisem o tej družini slišal drugega nego to: da sta oče Jurman in njegova žena, Matevževa mati, umrla, da nista zapustila nobenega premoženja in da so Matevža vzeli v vojače.

Bilo mi je zelo žal, ko sem to slišal. Mislil sem si: Kam nevhvaležen in nepokoren otrok svoje dobre stariše pripravi!

* * *

Čez mnogo let pozneje pridemo zopet v vas, v katerej je živel oče Jurman s svojim Matevžem. Nekdanji otroci, ki so se Matevžu smejali, bili so zdaj brkasti in sivi očetje, nekateri celo dadi velikih in mnogobrojnih družin.

Nekdanji Matevž je bil samo včasih še v ustih starih ljudi, ki so pripovedovali predicam ob dolgih zimskih večerih znamenitosti iz domače vasi.

Vaškim otrokom, ki so že v šolo hodili, ali se pa še v naročje svojim materam stiskali, bil je Matevž podoba hudobnega in pokvarjenega otroka, ki je svoje stariše ob vse, kar so imeli, pripravil.

* * *

Bilo je meseca velikega srpana, nekoliko dni predno se je v vasi šola končala.

Otroci se pridrvé iz šole v celih trôpah. Nekateri se takój razgubé po hišah svojih starišev, a nekateri gredó dalje od vasi proti svojem domu.

Med otroci, ki niso bili iz vasi, vidimo Brdajsovega Franceta posebno veselega. Zdaj veselo skače pred svojimi tovariši, zdaj zopet nekoliko postoji in z namrdenim obrazom svojim součencem nekaj pripoveduje. Pri vsakej njegovej besedi se sliši glasen krohot. Ako bi bil kdo starih ljudi iz vasi, ki so nekdanjega Jurmanovega Matevža poznali, videl veselega dečka, gotovo bi bil rekel: To vam je živa podoba Jurmanovega Matevža!

A je že tako na tem svetu. Stvari se izpreminjajo, a svet vendar ostaja s svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi. Dokler je svetá in dokler ga bode, vedno bo tudi dobrih in tudi slabih otrok na svetu.

Pod Dobravčevo lipo, nekoliko stopinj od Okrajnikovega mlina, obstoji družbica veselih otrok.

Brdajsov Francek pokaže svojim tovarišem sivega starčka, ki je ležal pod bližnjim grmovjem. Dve debeli palici ste ležali poleg njega v znamenje, da je siromak hróm. Z glavo je starček neprestano otreasal, kar prihaja od oslabeledih živcev in je gotovo znamenje, da je tak siromak blizu svojemu koncu.

Veseli otroci tiho gledajo starčka, kateri jih gotovo ni zapazil. Zdaj starček vstane, prime za palici, ter težko korači naprej v vas.

Brdajsov Francek stopa za njim ter oponaša hromega starčka v njegovej hoji, a otroci se mu na ves glas smejejo.

Starček se obrne, in ko vidi hudobno početje Francetovo, vrže palici v stran ter z mladeniško roko zagradi dečka. A preslab je bil starček ter se z dečkom vred zgrudi na zemljo, držeč ga z vso močjo v rokah. Otroci se razgubé, samo Francek je ostal v starčkovem naročji. Francek vpije na ves glas: „Pomagajte!“ Starčkovi roki ste se ga oklenili, kakor da bi bili železni.

Otroci vpijejo: „Pomagajte!“

Ljudjé iz bližnjega polja na to otročje vpitje prihité do Dobravčeve lipe, da vidijo, kaj je.

Tudi razkropljeni otroci se zopet počasi okolu starčka in Franceta zbirajo.

Zdelo se je vsacemu, da je Francek v rokah mrtvega starčka. Zares, grôza! Francek ves bleđ se trese kot šiba na vodi ter plašno gleda v prepadena lica ubozega prosjaka (berača).

Mrzla voda s katero so dobri ljudje starčka polivali, obudila ga je k zavednosti.

Ali starček še vedno čvrsto drži Franceta, in še le potem, ko pregleda, razklene roki, objame dečka ter ga poljubi.

„Hvala ti, drago dete, tisočerna hvala, za tvoje zasmehovanje,“ reče siromak. „Ti si angelj, katerega mi je poslal Bog, de me kaznuje. Ti si

angelj, ki me je opomnil moje nekdanje grde lastnosti, katera je vzrok, da sem zdaj prosjak, da ležim tukaj pod tem grmom zapuščen in ubožen, kakor kako zapuščeno živinče, ki si po naravi išče hrane, čakajoč svojega konca.

Otroci se vse bliže primikajo ubozemu starčku. Tudi odrasle je starček zanimal.

„Hvala ti tedaj, ljubi moj,“ nadaljuje starček, „ta kazen je meni tolažba. Kakor si ti danes mene oponašal, tako sem jaz delal v svojej mladosti. Ljudje so me črtili, zapustil sem šolo, zapustil očeta in mater, zapravlil sem jim premoženje, in naposled sem šel k vojakom. Pri vojakihi sem izgubil obe nogi. Nisem bil tat niti razbojnik, moje grdo obnašanje proti ljudem, pripeljalo me je v toliko nesrečo. O otroci, otroci, varujte se grdih navad v mladosti!“

Pri teh besedah se vsipljejo starčku debele solze. Niti besedice ni mogel dalje izpregovoriti.

„I kdo pa ste?“ vpraša ga jeden izmed stoječih ljudi.

„Jaz sem Matevž Jurman,“ odgovori starček. Odrasli ljudje so ta odgovor bolje razumeli od otrok. Molčé primejo starčka pod pazduhi ter ga nesó do vasi, kjer ga spravijo k dobrim ljudem pod streho.

Zvečer se je stara povest o Jurmanovem Matevžku malo ne po vseh hišah pripovedovala.

Tudi otroci so zdaj znali pripoved o Jurmanovem Matevžku od konca do kraja. Slišali so tudi, kako je Jurmanov Matevžek znal nekaj dobro pokazati, kako stara Rudečkovca tobak nosljá, kako cerkovníkov ded kašljajo, kako branjevka Lenka hodi, kako se stari Mekovec na palico opira in kako stari graščak gosp. župniku iz tobačnice duhana ponuja!

Brdajsov Francek od tega dneva ni nikoli nikogar več oponašal.

Otroci iz vasi so vsaki dan obiskali ubozega starčka, kateri je najrajše sedel na grobu svojih starišev, kjer so ga za nekolikodni — mrtvega našli.

Dobri vaščani so starega Jurmanovega Matevža lepo k pogrebu spremili.

Stari Rajtar, njegov nekdanji součenec, mu je dal lep križ postaviti na grob in na križu poleg njegovega imena napisati besede: Danes meni, jutri tebi. —

To so sicer navadne besede, katere pristojé vsacemu grobu in vsacemu križu, ali so jih vaščani otrokom svoje vasi tako-le razlagali: „Danes otrok, jutri starček; danes čvrst, jutri slaboten; danes zdrav, jutri bolan; danes živ, jutri mrtev. Kdor se danes drugim posmehuje, jutri se bodo drugi njemu posmehovali.“

Večer.

Na jasno, razpéto, večerno nebó,
Tak rado ozira se moje okó,
Kjer zvezdice drobne prijazno migljajo.
In luno sestrico med sabo imajo.

Tak mirno in tiho, ganljivo je vse,
Kjer Večnemu slava se vedno daje,
Tam gori je tempelj nebeški nam pravi.
Odpira jedino se božjey le slavi.

F. P—r.